

*Dějiny Židů - Judaismus 2
(KBS/DZJ2)
Kateřina Šašková, LS 2015*

OD JAHVISMU K JUDAISMU

JAHVISMUS

- * vznikl snad někdy v **1. pol. 2. tis. př. n. l.**

- ⇒ **doba praotců** (zhruba mezi léty 2100 a 1800 př. n. l., podle některých badatelů až 1600 př. n. l.)

- * **konec** - spolu s **babylonským zajetím** - 539 př. n. l.

- * ve své ideální podobě nejstarším monotheistickým náboženstvím

- * v praxi někdy spíše **henotheismus**

- * **různé odnože** oficiálního kultu

- ⇒ **Elefantina**

- bůh **Jahú** (či **Jahó**)

- jeho družka **Anat-Jahú** (**Anat-Bétel**)

- **Aším-Bétel**

JAHVISMUS

- * označení - od **Jahve** - nejběžnější tvar *vlastního jména* boha Izraelitů
- ⇒ původní nevokalizovaný text - pouze souhlásky **JHVH** (יהוה) - *tetragram*
- ⇒ *poexilní doba* - přestal být tetragram *vyslovován* (místo něj **adonaj**) - neznáme přesnou výslovnost
- ⇒ dnes i slovo **adonaj** pro bohoslužby, jinak **ha-šem**

KIDUŠ V PŘEDVEČER SVÁTKU PESACH

Naplníme vínem první pohár k požehnání svátečního dne. Pokud by na první pesachový den připadl šabat, žehnáme nejprve dni odpočinku.

(šeptem Nastal večer a bylo jitro)

den ten šestý. Nebesa a země a všechna jejich vojska byly dokončeny. Sedmým dnem dovršil Bůh své dílo, které konal, a sedmého dne odpočinul od celého svého díla, jež učinil. I požehnal Bůh sedmému dni a posvětil jej, protože jím odpočinul ode všeho svého díla, aby bylo vykonáno.

Není-li šabat, začínáme bezprostředně nato požehnáním nad vínem:

POŽEHNÁN jsi, Hospodine, Bože náš, králi světa, stvořiteli plodů vinné révy.

POŽEHNÁN jsi, Hospodine, Bože náš, králi světa, že jsi ze všech národů zvolil nás, že jsi naši řeč pozvedl nad ostatní jazyky a posvětil jsi nás svými příkazy a že jsi nám, Hospodine, Bože náš, s láskou dal (šabaty k odpočinku a) výročí pro radost, poutní a

קדוש

מוזגים כוס ראשון ומקדשים

בשבת מתחילים כאן

ויהי ערב ויהי בקר:

יום הששי: ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל
אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום
השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את
יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו
אשר ברא אלהים לעשות:

בחול מתחילים כאן

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
אשר בחר בנו מכל עם. ורומקנו
מכל לשון וקדשנו במצותיו. ותתן
לנו יי אלהינו באהבה (שבתות למנוחה
מוצדים לשמחה חגים וזמנים

JAHVISMUS

vládnoucí vrstva

* v **Jeruzalémě** *světská* i *kněžská vrstva* podílející se na moci

⇒ světský *panovník* - v paláci

⇒ *náboženské centrum* - v chrámu

- považován za místo Boží přítomnosti

JERUZALÉMSKÝ CHRÁM

* zprvu **přenosný svatostánek** – svatá schrána (schrána Hospodinovy smlouvy) - *aron ha-kodeš* (*aron berit adonaj*)

* v **Kenaanu** – přizpůsobili některé kenaanské svatyně

* **Šalomoun** - nový chrám (přibližně 30 x 10 x 15 metrů)

⇒ u vchodu **bronzové sloupy Jachin** (Jakín) a **Boaz**

⇒ **vestibul** (předsíň; *ulam*)

⇒ **hlavní síň** (svatyně; *hejchal*, *kodeš*) - kadidlový oltář, oltářní stůl, 10 svíců

⇒ **svatosvatá svatyně** (*dvir*, *kodeš ha-kodašim*) - žádná okna, schrána Hospodinovy smlouvy

* **Zerubábel**

⇒ 10 svíců nahrazeno jedním sedmiramenným svícem

* **Herodes Veliký**

⇒ rozsáhlá přestavba - zvětšení, synagóga, komnata z tesaných kvádrů (zasedání Sanhedrinu)

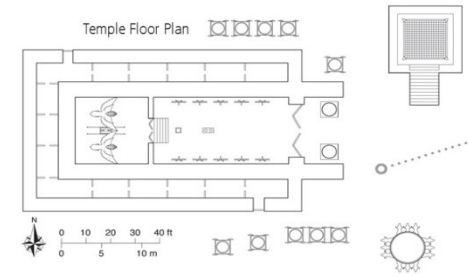
- popis **Josephus Flavius** (*Židovské starožitnosti*), rozměry v **Mišně**

A structure was built around the walls of the temple containing three levels. The lower chamber was 7.5 feet (2.3 m) wide, the middle chamber was 9 feet (2.7 m) wide, and the upper chamber was 10.5 feet (3.2 m) wide (1 Kings 6:5–6, 8, 10).

Two ornate wooden doors, overlaid with gold, separated the inner sanctuary from the nave (1 Kings 6:31–32).

The nave had clerestory windows with recessed frames (1 Kings 6:4).

The vestibule was 30 feet (9.1 m) wide and 15 feet (4.6 m) deep (1 Kings 6:3; cf. 2 Chron. 3:4).

The hollow bronze pillar on the north was called "Boaz," and the one on the south was called "Jachin" (1 Kings 7:21; cf. 2 Chron. 3:17).

Two ornate wooden, folding doors, overlaid with gold, separated the nave from the vestibule (1 Kings 6:33–35).

The bronze altar for burnt offerings was 15 feet (4.6 m) high and 30 feet (9.1 m) long and wide (cf. 2 Chron. 4:1).

The inner sanctuary (or Most Holy Place) was a 30-foot (9.1-m) cube (1 Kings 6:15–29; 2 Chron. 3:8–14). Such rooms were often elevated in temples of the ancient Near East. Two massive golden cherubim were on either side of the ark, each 15 feet (4.6 m) tall with 15-foot (4.6-m) wingspans (1 Kings 6:23–28). The ark of the covenant was between the two cherubim (1 Kings 8:1–11; cf. 2 Chron. 5:2–14).

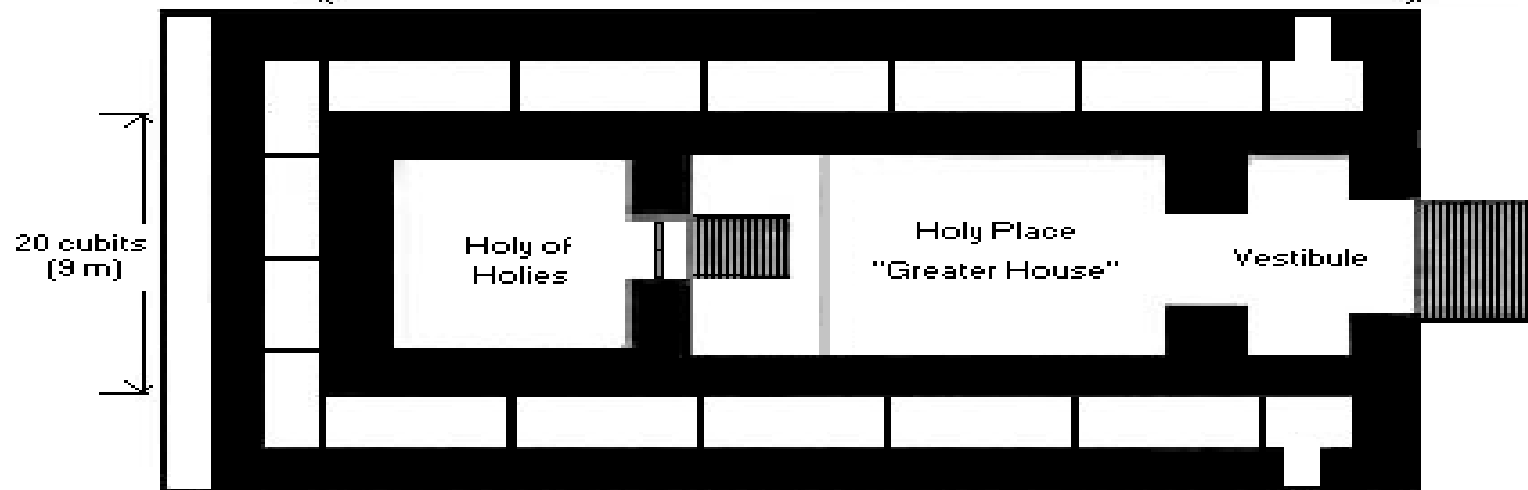
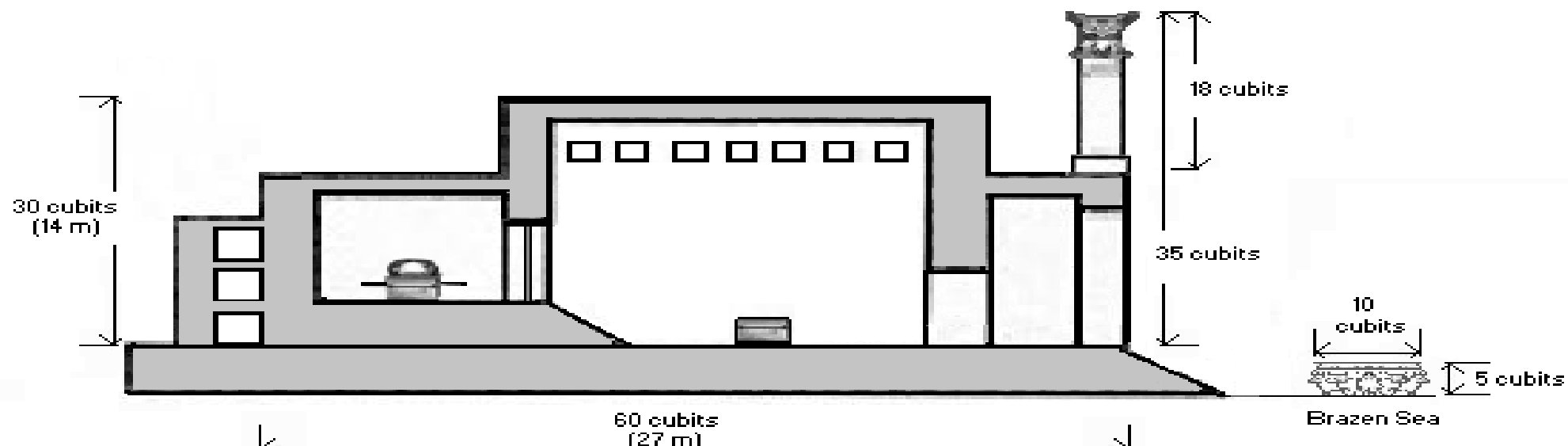
The nave (or Holy Place) was 60 feet (18.3 m) long and 30 feet (9.1 m) wide (1 Kings 6:15, 17–18; cf. 2 Chron. 3:5–7). It contained the golden altar for incense; the golden table for the bread of the Presence; and ten golden lampstands, five on the north and five on the south (1 Kings 7:48–49; cf. 2 Chron. 4:7).

Ten bronze wheeled stands and basins held water for rinsing off what was used for the burnt offerings (1 Kings 7:27–28; cf. 2 Chron. 4:6).

The "Sea" was a metal basin 7.5 feet (2.3 m) tall and 15 feet (4.6 m) in diameter. It held 12,000 gallons (44,000 liters) of water for the priests to wash in. It was supported by twelve bronze oxen in sets of three, facing in each direction (1 Kings 7:23–26; cf. 2 Chron. 4:2–5).

SOLOMON'S TEMPLE

Solomon began to build "the house of the LORD" in Jerusalem on Mount Moriah in the spring of 967 or 966 B.C. (1 Kings 6:1; 2 Chron. 3:1–2) and completed it seven years later, in the fall of 960 or 959 B.C. (1 Kings 6:38). The temple itself, not including the surrounding chambers on three sides, was 90 feet (27.4 m) long, 30 feet (9.1 m) wide, and 45 feet (13.7 m) high. It resided in the middle of a court with boundary walls.

Solomon's Temple

VZNIK SYNAGOGY

* 586 př. n. l. - zboření *prvního chrámu* - *skončil kult v chrámu*, do **Babylónie** odvedena *elita*

⇒ *nebylo duchovní centrum*, jakým byl chrám

⇒ vznikly *náboženské obce*

- nevytváří *hierarchii*

- vše se *staví na Písmu* (Zákon) - rozšíření vzdělanosti

- *ztráta závislosti* na kněžstvu a určitém místě

- na významu nabyla *rodina*

* zřejmě v této době vznikla *synagoga*

⇒ funkce *náboženská, sociální a pedagogická* (společné bohoslužby a náboženské studium)

⇒ i po *návratu z exilu*, ačkoliv chrám opět postaven

⇒ po roce 70 n. l. rozhodující význam

* po 539 př. n. l. - konec bab. zajetí - poč. *judaismu*

SAMARITÁNI

- * oddělení od „judských“ Židů - „*samařské schizma*“
 - Židé - Izraelité/Hebrejci z kmene Juda - obyvatelé **Judeje**
- * označovali se za *potomky deseti severních izraelských kmenů*
- * velmi *podobné náboženské zvyklosti*

- * centrem město **Sichem (Šekem)**
- * snad za **Alexandra Velikého** vybudována svatyně na hoře **Garizim** (Gerizím)
 - ⇒ popis - **Josephus Flavius**
 - ⇒ nálezy z **Vádí Dálíje** - *dokumenty a ostatky Samařanů*

POČÁTKY APOKALYPTIKY A MESIANISMU

- * období *druhého chrámu* - bohatá literatura, různé *náboženské frakce* uvnitř judaismu
- * jako odraz útisku, cizí nadvlády a neustálých bojů období helénismu - *víra ve spravedlnost po smrti*, ve zmrtvýchvstání
- ⇒ myšlenka o *konci* tohoto *zkaženého světa* a příchodu *nového*, který nastolí *mesiáš* (různé koncepce, na tuto myšlenku navazuje i křesťanství)

RŮZNÉ PROUDY V JUDAISMU

* **klasické proudy** - saducejové, farizejové a esejci

⇒ dělení na **řadu dalších skupin**

* **saduceové**

⇒ spojení s **Chrámem**, po jeho zničení zanikla i tato skupina

⇒ v určitých aspektech **odlišný výklad** Tóry než farizeové

⇒ odmítali **učení o vzkříšení**

⇒ **konzervativní** – odmítání **ústní tradice**

* **farizejové**

⇒ společně se saduceji ze skupiny **chasidim** (zbožných)

⇒ sami se nazývali **chaverim** (přátelé)

⇒ mezi farizejskými směry velké rozdíly (např. Hilel a Šamaj)

⇒ duchovním centrem **synagoga**

* **esejci**

⇒ přísné **předpisy o čistotě**

* **křesťané** - židokřesťané a pohanokřesťané

RABÍNSKÝ JUDAISMUS

* ***zničení druhého chrámu*** - velký zlom

⇒ nutná ***změna*** smýšlení, radikální ***obnova***

⇒ úřad ***velekněze*** definitivně ***zanikl***

⇒ chrámová daň odváděna chrámu **Jupitera/Jova Capitolina** v **Římě**

⇒ zasažen ***Sanhedrin*** - mizí moc saduceů

RABÍNSKÝ JUDAISMUS

* po roce 70 n. l. - z „náboženských stran“ pouze ***umírněné křídlo farizeů***

⇒ jeho příslušníci - rabíni - určovali podobu judaismu

rabín

⇒ odvozeno od titulu ***rabi*** („můj učitel“, „můj mistr“)

- brzy pouze význam „učitel“, „mistr“

⇒ ***babylonští učenci*** - titul ***rav*** („učitel“, „mistr“)

⇒ pozdější význační učenci - označení ***raban*** („náš učitel“, „náš mistr“)

⇒ všeobecné označení učenců - ***chachamím*** („moudří“), ***talmídej chachamím*** („žáci moudrých“, „žáci učenců“)

RABÍNSKÝ JUDAISMUS

* titul **rabi** až z doby po roce 70 n. l. - nová **společenská vrstva židovstva**

⇒ vyvinula se z **farizeů** - zbožnost zaměřená na kult

⇒ a **soferím** (tedy „písaři“, zákoníci) - tzv. „**tóracentrismus**“- Tóra je středobodem zbožnosti

⇒ už dříve **zákoníční farizeové** a **farizejští zákoníci**

⇒ **svatost** chrámu se přenáší na **všechny oblasti všedního života**, jejím médiem je studium a aplikace **Tóry**

⇒ nepřerušovaná **linie následnictví** učenců - od starších období - patří sem např. **Hilel** a **Šamaj**, **Gamaliel I.**, **Šimon ben Gamaliel I.**, rabi **Jehuda ha-Násí**

⇒ často vykonávali **běžná povolání**

RABÍNSKÝ JUDAISMUS

* Jóchanan ben Zakaj

- ⇒ s ním spojována **obnova židovství** po roce 70 n. l.
- ⇒ několik **úprav předpisů**, aby je bylo možné dodržovat i bez existence chrámu - **takanot z Javné**

* Javné (také Jabné, Jamnia)

- ⇒ **Vespasianus** povolil zřídit školu - **legenda o založení rabínského judaismu**
- ⇒ podobnost s textem **Josepha Flavia** o dobytí **Jótapaty**
- ⇒ centrem rabínského judaismu - „**javenské období**“
- ⇒ **Gamaliel II.** - politický rozměr (poč. patriarchátu?)
- ⇒ zformován a tříděn materiál **Mišny** - „**formativní období**“ rabínského judaismu

RABÍNSKÝ JUDAISMUS

* **Javné** (také **Jabné**, **Jamnia**)

⇒ údajné formální ustanovení *kánonu biblických knih* - některé ale zřejmě diskutovány i *později*

⇒ začlenění tzv. *birkat ha-miním* do modlitby osmnácti požehnání - zatracení heretiků - proti židovským heretikům a proti římské vrchnosti

⇒ ze strany *křesťanů obojí přeceňováno*

KONEC